

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

І. М. Рассоха, О. Л. Рябченко, Г. Г. Фесенко

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ДО ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ)
ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з навчальної дисципліни

«Методологія наукових досліджень»

(для студентів 5 курсу денної форми навчання освітнього-кваліфікаційного рівня
«магістр» спеціальностей “Менеджмент організацій міського господарства”,
“Менеджмент організацій міського самоврядування”,
“Менеджмент будівельних організацій”, “Менеджмент будівельних організацій”,
“Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу”, “Облік і аудит”)

ХАРКІВ ХНАМГ 2009

Методичні вказівки до практичних (семінарських) занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «**Методологія наукових досліджень**» (для студентів 5 курсу денної форми навчання освітнього-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальностей “Менеджмент організацій міського господарства”, “Менеджмент організацій міського самоврядування”, “Менеджмент будівельних організацій”, “Менеджмент будівельних організацій”, “Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу”, “Облік і аудит”) / Укл.: І. М. Рассоха, О. Л. Рябченко, Г. Г. Фесенко. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 19 с.

Укладачі: канд. філос. наук І. М. Рассоха
канд. іст. наук О. Л. Рябченко
канд. філос. наук Г. Г. Фесенко

Рецензент: канд. філос. наук Ю. А. Беліков.

Рекомендовано кафедрою історії та культурології, протокол засідання № 1 від 27 серпня 2009 р.

Вступ

Мета: ознайомити з методологією наукових досліджень, сформулювати вміння застосовувати її у практичній діяльності; організовувати дослідницьку діяльність.

Предмет: процес наукового дослідження.

Завдання: оволодіти основними елементами методики наукових досліджень, навичками їх оптимальної організації.

Авторитет науки в суспільстві залишається достатньо високим. Завдяки використанню наукових методів у природознавстві, були створені не бачені раніше штучні агрегати, що значно покращили результати людської праці й створили для працівника більш комфортні умови. Втілення наукової методології в дослідження соціальних процесів дозволило людям навчитися оцінювати тенденції розвитку суспільств, культур, прогнозувати події тощо.

Володіння методологією, методикою наукової роботи, навичками її оптимальної організації є обов'язковою складовою професіоналізму дослідника. У зв'язку із зростанням вимог до професійної підготовки молодих спеціалістів, особлива увага приділяється формуванню навичок дослідження і творчої роботи у спеціалістів, бакалаврів, магістрів. Виконання завдань, що поставлені суспільством перед науковими й науково-виробничими установами, можливо тільки шляхом озброєння молодих фахівців новітніми знаннями в галузі наукових досліджень. Отже, введення до навчальних планів дисципліни "Методика та організація наукових досліджень" є своєчасним і актуальним.

Укладачі програми намагалися вирішити наступні завдання:

- Допомогти молодим фахівцям оволодіти методологією наукової творчості, навчитися оформляти її результати у вигляді кваліфікаційних робіт відповідного рівня.
- Сформулювати у студентів вміння працювати з джерелами інформації, літературою, складати й оформляти науково-довідковий апарат дослідження.
- Навчити магістрантів визначати напрямки наукових пошуків, використовувати для досягнення цієї мети необхідний методологічний та методичний інструментарій.

Навички та уміння, яких повинні набути студенти:

- Засвоїти методологію та методику наукових досліджень.
- Бути здатним здійснювати пошук, накопичення та обробку наукової інформації.
- Уміти формулювати мету, завдання та теоретичні засади дослідження
- Бути здатним складати звіти, доповіді, писати статті, що відображають результати наукових досліджень.
- Уміти планувати й здійснювати роботу над науковим кваліфікаційним дослідженням.

План практичних (семінарських) занять

№	Теми курсу	Облік і аудит (год.)	Менеджери (год.)
1	Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження	1	2
	Види наукових досліджень: експериментальні, теоретичні, історіографічні, порівняльно-аналітичні	1	2
2	Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні	1	2
	Типологія методів дослідження: емпіричні, теоретичні, мета і (пост) теоретичні	1	2
3	Емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, анкетування, експеримент	1	2
	Емпіричні методи наукового дослідження у гуманітарних дисциплінах	1	2
4	Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація	1	2
	Теоретичні методи дослідження: моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, кваліфікація	1	2
5	Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних	1	4
6	Структура дослідження: обґрунтування актуальності й визначення теми дослідження, його мети, завдання	1	4
7	Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби)	1	2
	Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми	1	2
8	Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження	2	4
9	Обробка наслідків дослідження та оформлення результатів	1	2
	Форми відображення результатів наукового дослідження: науковий звіт, повідомлення, доповіді, тези, статті, навчальні посібники, дисертації, монографії	1	2
	Всього	16	36

Тема 1. Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження. Види наукових досліджень.

План

1. Наука як система знань. Наукознавство та його основні розділи. Поняття, зміст, мета і функції науки.
2. Форми організації та управління наукою в Україні.
3. Основні ознаки наукового дослідження. Системність, доказовість та теоретичність наукового дослідження.
4. Емпіричні, логічні та теоретичні пізнавальні завдання наукового дослідження.
5. Класифікація наукових досліджень.

Питання на семінар

1. Визначення науки. Її зміст і функції.
2. У чому полягає об'єкт і предмет науки ?
3. Поняття “наукового закону”, “категорії”, “принципу”.
4. Головні ознаки наукового пізнання світу.
5. Дайте характеристику теоретичного та емпіричного методів наукового пізнання.

Затитання для самоконтролю

1. Розкрийте принципи системи національної класифікації наук.
2. Дайте визначення поняттям “факт” та “гіпотеза”.
3. Наведіть приклади класифікації наукових досліджень за :
 - призначенням;
 - тривалістю розробки;
 - видами зв'язку із суспільним виробництвом;
 - важливістю;
 - джерелами фінансування.
4. Що таке парадигма ? Як співвідносяться поняття “парадигма” й “наукова картина світу”?

Тема 2. Поняття методологія, метод, прийом у науковому дослідженні. Типологія методів дослідження

План

1. Логіка та методологія наукового дослідження.
2. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в науковому дослідженні.
3. Загальнонаукові, часткові та спеціальні методи дослідження.
4. Головні компоненти методики наукового дослідження.

Питання на семінар

1. Охарактеризуйте рівні методології:
 - технологічний
 - конкретно-науковий
 - загальнонауковий
 - філософський
2. Охарактеризуйте функції методології:
 - загальну
 - часткову
 - Емпіричні, теоретичні та пост-теоретичні методи.
 - Приклади систем. Відмінність системи від структури, середовища.
 - Визначте методологію окремого наукового дослідження.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке метод, методика?
2. Дайте визначення поняттю “концепція”.
3. Місце експериментально-ігрових методів у менеджменті.
4. У чому полягають головні переваги системного підходу ?
5. Наведіть приклади з практики менеджменту, де використовується системний підхід.

Тема 3. Емпіричні методи наукового дослідження

План

1. Характеристика порівняння та вимірювання як наукового методу.
2. Спостереження: класифікація, етапи .
3. Знання та уміння, необхідні для проведення спостереження.
4. Опитування як метод, його переваги та недоліки.
5. Формалізація та аксіоматизація як методи наукового дослідження.

Питання на семінар

1. Види анкетування: контактне, заочне, пілотне.
2. Охарактеризуйте різновиди інтерв'ю за: умовами проведення, метою організації, формою спілкування.
3. Тестування, його характеристика та етапи.
4. Теорія масового обслуговування.
5. Економетричне моделювання.
6. Соціометрія.

Запитання для самоконтролю

1. Як скласти анкету? Які вимоги необхідно враховувати при її складанні ?
2. Дайте характеристику масовим та експертним опитуванням.

3. Які вимоги висувають до організації “мозкового штурму” ?
4. Метод Дельфи та його застосування в менеджменті.
5. Наведіть приклади використання методу “чорної скрині” у вашій професійній діяльності.
6. Що таке соціометричний критерій?

Тема 4. Теоретичні методи дослідження

План

1. Аналіз та синтез, їх види: емпіричний, елементарно-теоретичний, структурно-генетичний.
2. Дедукція та індукція. Поняття загального та часткового.
3. Аксиоматичний та історичний методи теоретичних досліджень.
4. Моделювання та його принципи.
5. Поняття моделювання та моделі. Фізичне та математичне моделювання. Моделі матеріальні (реальні) та уявні (ідеальні).

Питання на семінар

1. Проектування та прогнозування як методи наукового дослідження.
2. Методи формальної логіки: метод єдиної схожості, супутніх змін та ін.
3. Абстрагування та конкретизація.
4. Аналогія як загальнонауковий метод.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке метод аналогії ? Які вимоги висувають до його використання ?
2. Які види абстрагування Ви знаєте ?
3. У чому полягає різниця між індукцією та дедукцією ?
4. Факторний аналіз: головні особливості та етапи проведення.
5. Які зв'язки ознак об'єкта, що досліджується, називають кон'юнкцією, диз'юнкцією?

Тема 5. Основні поняття і визначення математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних

План

1. Загальна характеристика кількісних методів наукового дослідження.
2. Принципи і методи вимірювання. Поняття шкали вимірювання.
3. Шкала як конструювання еталону вимірювання. Види шкал.
4. Кількісні та якісні ознаки явища, процесу. Кваліметрія.
5. Кореляція та регресія. Методи багатомірного статистичного аналізу.

Питання на семінар

1. Контент-аналіз як засіб вимірювання та формалізації.
2. Варіаційний ряд – поняття та характеристика.
3. Вибірковий метод.
4. Точність та надійність, обсяг та репрезентативність вибірки.
5. Вимірювання як інтерпретація та моделювання соціальної реальності.
6. Якісна та кількісна стратегії вимірювання.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає суть методу лінійного програмування?
2. Особливості побудови й використання шкал Лайкерта, Терстоуна, Гуттмана.
3. Метод семантичного диференціалу (Осгуда): техніка та сфери застосування.
4. Дайте характеристику систематичним, випадковим, грубим помилкам.

Тема 6. Структура дослідження: обґрунтування актуальності і визначення теми дослідження, його мети, завдання

План

1. Поняття актуальності дослідження та визначення ступеня його наукової розробки.
2. Визначення об'єкта, предмета, теми дослідження.
3. Попереднє ознайомлення з літературою та визначення головних напрямків дослідження.
4. Збирання і відбір інформації для проведення дослідження.
5. Формулювання загальної і проміжної цілей дослідження.

Питання на семінар

1. Сформулюйте алгоритм наукового пізнання.
2. Організаційне та інформаційне забезпечення наукового дослідження.
3. Градації актуальності.
4. Перетворення, доповнення, конкретизація – головні рівні новизни дослідження.

Запитання для самоконтролю

- 1) Що таке техніко-економічне обґрунтування дослідження.
- 2) У чому може полягати практична значущість результатів дослідження ?
- 3) Які критерії вибору теми Ви знаєте?
- 4) Дайте характеристику позитивної та негативної евристики як складових наукового дослідження.
- 5) Наведіть приклади формулювання наукової проблеми.
- 6) Який з нижченаведених методів не використовується для збору фактологічного матеріалу: спостереження, опитування, класифікація, імітація ?

Тема 7. Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби). Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми

План

1. Вибір методології, опорних теоретичних положень дослідження.
2. Визначення ходу та передбачуваних результатів дослідження.
3. Побудова гіпотези дослідження, вибір методів дослідження.
4. Види гіпотез: нульова, описова, пояснювальна, основна, робоча, прогностична.
5. Складання робочого плану.

Питання на семінар

1. Констатуючий експеримент – засіб установлення вихідного стану предмета дослідження.
2. Яким вимогам повинна відповідати гіпотеза, що висувається ?
3. Охарактеризуйте процес висування і розвитку гіпотези.
4. Види дослідницької стратегії: монографічне, польове та експериментальне дослідження.

Запитання для самоконтролю

1. З чого складається ресурсне забезпечення науково-дослідної роботи?
2. Наведіть приклади організаційного та кадрового ресурсного забезпечення.
3. Які різновиди планів Вам відомі ?
4. Охарактеризуйте методику мережевого планування.
5. Складіть бюджет окремого науково-дослідного проекту.

Тема 8. Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження

План

1. Збирання та накопичення матеріалів дослідження.
2. Організація і проведення експерименту:
 - перевірка експериментальної документації;
 - вибір засобів вимірювання, їх конструювання;
 - обробка результатів спостереження.
3. Які вимоги до побудови моделі Ви знаєте ?
4. Наведіть приклади використання моделей при прийнятті управлінських рішень.

Питання на семінар

1. Розкрийте сутність методу експертних оцінок. Які вимоги висувають до відбору експертів ?
2. Процес виміру. Вимірювання прямі та непрямі, сукупні та спільні.

3. Корегування попередніх висновків і результатів за результатами наукового експерименту.
4. Пробні досліді: мета та доцільність проведення.
5. Охарактеризуйте експерименти природні та штучні.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте класи вимірювань за ступенем точності.
2. Що таке клас точності приладу?
3. Які вимоги до висновків НДР Ви знаєте ?
4. Які можливі результати теоретико-експериментального аналізу ?
5. Дайте визначення поняттям “висновок”, “пропозиція”, “рекомендація”.

Тема 9. Обробка даних дослідження та оформлення результатів. Форми відображення результатів наукового дослідження: повідомлення, доповіді, тези, статті, дипломні роботи, розділи до монографій, науково-методичні рекомендації, навчальні посібники, дисертації, монографії (2 год.)

План

1. Аналіз і узагальнення даних дослідження. Визначення репрезентативності висновків.
2. Співставлення результатів дослідження із теорією. Аналіз розходжень.
3. Уточнення теоретичних моделей, досліджень та висновків.
4. Проведення додаткових експериментів.
5. Реалізація результатів виконаного дослідження.

Питання на семінар

1. Формулювання наукових та виробничих висновків, складання науково-технічного звіту.
2. Оприлюднення результатів дослідження та впровадження їх у практику.
3. Прийоми викладу наукових матеріалів. Види науково-дослідних робіт.
4. Подання текстового матеріалу: загальні вимоги до тексту наукової роботи; мова і стиль наукової роботи; подання окремих видів текстового матеріалу.
5. Оформлення окремих видів ілюстративного та табличного матеріалу (креслення, графіки, фотографії тощо) .
6. Правила оформлення списку використаних джерел.

Запитання для самоконтролю

1. Які вимоги ставлять до магістерської роботи ?
2. У чому полягає суть процедури спростування ?
3. Дайте визначення прямого і непрямого доказу.
4. Виконайте порівняльну характеристику проекту та гранту.

Самостійна робота студентів

Для оволодіння матеріалом дисципліни «Методологія наукових досліджень» потрібно значну увагу приділяти самостійній роботі. Самостійна робота студента є основним способом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових аудиторних занять. Основні види самостійної роботи: вивчення додаткової літератури; підготовка до практичних (семінарських) занять; підготовка до підсумкового контролю. До самостійної роботи студентів належить і виконання тестових завдань, зокрема, студентами заочної форми навчання.

У цілому самостійна робота з навчальної дисципліни «Культурологія» спрямовується на закріплення набутих знань, основних понять, термінів, хронологію подій. Самостійна робота в бібліотеках, та Інтернеті дає можливість знайомства з монографіями, документами, альтернативними точками зору різних авторів на конкретні проблеми. Крім того, вона виховує у студентів самодисципліну, почуття відповідальності, вміння орієнтуватися в розмаїтті думок і підходів, творчо осмислювати одержані знання.

Тематика рефератів

1. Наука як галузь культури
2. Наука і магія. Мета науки за Аристотелем
3. Наука у Стародавній Греції
4. Середньовічні університети
5. Університетські вчені звання
6. Середньовічні дисертації
7. Виникнення Академій наук.
8. Перші наукові журнали
9. Дедуктивні методи дослідження
10. Експериментальні методи та індуктивна логіка
11. Наукові парадигми
12. Неявні знання. Наукові школи
13. Загальна класифікація наук
14. Критерії науковості у точних науках
15. Основні методи дослідження у гуманітарних науках
16. Методологія історичної школи “Анналів”
17. Системний підхід
18. Застосування математичних методів та їх обмеженість
19. Синергетика. Біфуркації. Атрактори
20. Принцип додатковості у квантовій фізиці та інших науках
21. Соціологічний та історичний підходи до гуманітарного знання
22. Пошук і визначення дослідницької проблеми
23. Методика вирішення дослідницьких проблем
24. Методика написання основного тексту дисертації
25. Методичні поради щодо оформлення дисертації
26. Методичні поради щодо написання і оформлення автореферату

Рекомендована основна навчальна література

- 1) Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів. – К., 1997. – 271 с.
- 2) Добров Г.М. Наука о науке. – К., 1998. – 304 с.
- 3) Довідник здобувача наукового ступеня: Зб. нормат. документів та інформаційних матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації // Упоряд. Ю.І. Чернецький. – К.: Ред. “Бюлетеня ВАК України”, 1999. – 64 с.
- 4) Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: Метод. поради. – К., 1990. – 80 с.

Додаткова література

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Избр. произв. – М., 1990.
2. Воробьев В.В., Оболенский М.А. Основы научных исследований. Курс лекций. Часть 1. – Х., 1993
3. Грушко И.М., Сиденко В.М. Основы научных исследований. – Харків, 1979. – 200 с.
4. Документація. Звіти у сфері науки і техніки: Структура і правила оформлення. – К., 1995. – 38 с.
5. ДСТУ 3852 – 97. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – На зміну РСТ УРСР 1743-82. – Чинний від 1998 – 07-01. – К.: Держстандарт України. – 27 с.
6. Капица П. Л. Эксперимент, теория, практика. – М., 1977. – 420 с.
7. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. – М.: Юрист, 1995.
8. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. Введение в психометрическое проектирование. – К., 1994. – 283 с.
9. Кожухова Т.В., Кайданова Л.Г., Шпалінський В.В. Основи психолого-педагогічного дослідження. – Харків, 2002
10. Крейденко В.С. Библиотечные исследования. Научные основы.- М., 1983. – 143 с.
11. Лудченко А.А. и др. Основы научных исследований. – К., 2000. – 114 с.
12. Научная деятельность: структура и институты (логика и методология науки). – М., 1980 – 429 с.
13. Мац А. Д. О математической подготовке будущих инженеров в университетах США // Университеты. – 2003. - № 1. – С. 70-78
14. Оперативные социологические исследования: методика и опыт организации. – Минск: БГУ, 2001. – 354 с.
15. Основы научных исследований: Учебник для технических вузов.– М., 1989. – 400 с.
16. Пілюшенко В. Л. Шкрабак І.В. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004. – 344 с.

- 17.Переліки та форми документів, які використовуються при атестації наукових та науково-педагогічних працівників // Бюлетень ВАК України. – 1997. - №3. – С. 3-14.
- 18.Поступной А.Н. Украина еще может стать высокоразвитой страной. (Кричат громче ? Или кричат по-иному ?) // Университеты. – 2002. - № 4. – С.14-21
- 19.Рой О.М. Исследования социально-экономических и политических процессов. Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2004. – 364 с.
- 20.Сидоренко В.К., Хайрулдінов М.А., Абдулгасис У.А. Основи наукових досліджень: Навч. посібн. – Сімферополь, 2000. – 168 с.
- 21.Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – 543 с.
- 22.Тарапов И.Е. Несколько слов о роли образования и науки в современном обществе и государстве. Состояние дел в Украине // Университеты. – 2001. - № 3. – С. 6-19
- 23.Тарапов И.Е. Реальная угроза национальной безопасности Украины // Университеты. – 1999. - № 1. – С.10-16
- 24.Україна. Кабінет Міністрів. Про внесення змін і доповнень до порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань: Постанова від 22.07.99 № 1336// Бюлетень ВАК України. – 1999. - № 4. – С.2-6
- 25.Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів: Постанова від 01.03.99. - № 309 // Офіційний вісник України. – 1999. - № 9. – С. 71 – 85
- 26.Холин Ю.А. Украинские ученые на рубеже веков: успех возможен // Университеты. – 2003. - № 1. – С. 16-29
- 27.Чернецкий Ю.А. Высшее образование в рыночной экономике. – М., 1991. – 286 с.
- 28.Чернецкий Ю.А. Высшая школа США: общая характеристика и возможные “уроки” для Украины // Университеты. – 1999. – № 2. – С.46-50
- 29.Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Харків, 1998. – 288 с.
- 30.Штанько В. И. Философия и методология науки: Учеб. пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов. Харьков: ХНУРЭ, 2003. – 348 с.
- 31.Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. – М., 2003. – 596 с.

Деякі терміни та поняття

Гіпотеза - наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок. Наукова теорія включає в себе гіпотезу як вихідний момент пошуку істини, яка допомагає суттєво економити час і сили, цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти. Розрізняють нульову, описову (понятійно-термінологічну), пояснювальну, основну робочу і концептуальну гіпотези. Якщо гіпотеза узгоджується з науковими фактами, то в науці її називають теорією або законом.

Закон - внутрішній суттєвий зв'язок явищ, що зумовлює їх закономірний розвиток. Закон, винайдений через здогадку, необхідно потім логічно довести, лише в такому разі він визнається наукою. Для доведення закону наука використовує судження.

Концептуальність - це визначення змісту, суті, смислу того, про що йде мова.

Методологія наукового пізнання - вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності.

Метод дослідження - це спосіб застосування старого знання для здобуття нового знання. Він є засобом отримання наукових фактів.

Наукова діяльність - інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань.

Наукова ідея - інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок. Вона базується на наявних знаннях, але виявляє раніше не помічені закономірності. Наука передбачає два види ідей: конструктивні й деструктивні, тобто ті, що мають чи не мають значущості для науки і практики. Свою специфічну матеріалізацію ідея знаходить у гіпотезі.

Наукова концепція - система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю.

Науковий факт - подія чи явище, яке є основою для висновку або підтвердження. Він є елементом, який у сукупності з іншими становить основу наукового знання, відображає об'єктивні властивості явищ та процесів. На основі наукових фактів визначаються закономірності явищ, будуються теорії і виводяться закони.

Наукове дослідження - цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій. Розрізняють дві форми наукових досліджень: фундаментальні й прикладні.

Науковий результат - нове знання, здобуте у процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Науково-прикладний результат - нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, яке впроваджене або може бути впроваджене у суспільну практику. Науково-прикладний результат може мати форму звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо.

Під принципом у науковій теорії розуміють найабстрактніше визначення ідеї. Принцип - це правило, що виникло в результаті об'єктивно осмисленого досвіду.

Поняття - це думка, подана в узагальненій формі. Воно відображає суттєві й необхідні ознаки предметів та явищ, а також взаємозв'язки. Якщо поняття увійшло до наукового обігу, його позначають одним словом або використовують сукупність слів - термінів.

Судження - думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь. Судження про предмет чи явище можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту, або опосередковано - за допомогою умовиводу.

Теорія - вчення, система ідей, поглядів, положень, тверджень, спрямованих на тлумачення того чи іншого явища. Це не безпосереднє, а ідеалізоване відображення дійсності. Теорію розглядають як сукупність узагальнюючих положень, що утворюють науку або її розділ. Теорія являє собою систему наукових концепцій, принципів, положень, фактів.

Умовивід - розумова операція, за допомогою якої з певної кількості заданих суджень виводиться інше судження, яке певним чином пов'язане з вихідним.

Екзаменаційні питання
з курсу “Методологія наукових досліджень”

1. Сутність науки.
2. Виникнення науки у стародавній Греції. Аристотель про відмінність науки від магії.
3. Наукові звання та дисертації у середньовічних університетах.
4. Індукція та дедукція.
5. Аналіз і синтез.
6. Формалізація як метод теоретичного дослідження.
7. Співвідношення емпіричного та теоретичного рівнів пізнання.
8. Основні логічні закони та правила їх використання в науковому дослідженні.
9. Принцип додатковості у фізиці та інших науках.
10. Наукова парадигма.
11. Експеримент та його різновиди.
12. Спостереження як науковий метод.
13. Методологічний та термінологічний арсенал дослідника.
14. Рівні та функції методології. Поняття методу та методики.
15. Ознаки класифікації наукових досліджень.
16. Поняття джерельної бази дослідження.
17. Стадії емпіричного та теоретичного рівнів дослідження.
18. Рівні наукового дослідження. Поняття наукового факту та факту дійсності.
19. Сутність і застосування системного підходу.
20. Обмеженість математичних методів в економічних науках.
21. Особливості методології гуманітарних наук.
23. Особливості методології природничих наук.
24. Особливості методології математичних наук.
25. Загальна класифікація наук.
26. Історичний та соціологічний дискурси у гуманітарних дослідженнях.

27. Евристичний етап наукового дослідження.
28. Вибір і обґрунтування теми дослідження.
29. Складання програми і робочого плану дослідження.
30. Побудова гіпотези і постановка завдань дослідження.
31. Подання окремих видів текстового матеріалу.
32. Правила вивчення літератури та складання її огляду.
33. Табличний матеріал та правила його подання.
34. Характеристика предмета та об'єкта дослідження.
35. Глобальна мережа Internet та її використання в наукових дослідженнях.
36. Написання і оформлення автореферату
37. Інформаційне забезпечення науково-дослідного процесу.
38. Визначення актуальності та новизни.
40. Методика постановки та вирішення дослідницьких проблем.
41. Принципи та методи обробки результатів досліджень.
42. Висновки наукового дослідження та особливості їх формулювання.
43. Вимоги ВАК України щодо оформлення кваліфікаційних (магістерських, кандидатських) робіт.
44. Композиційна структура науково-дослідної роботи.
45. Графічне ілюстрування наукового тексту.
46. Оформлення науково-довідкового апарату дослідження.
47. Логічна структура наукового дослідження.
48. Мовно - стилістична культура наукового дослідження.
49. Презентація текстового матеріалу.
50. Реферування наукових робіт (тези, статті, монографії).
51. Опитування та інтерв'ю.
52. Анкетування. Види анкет, правила їх складання.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Рассоха Ігор Миколайович,
Рябченко Ольга Леонідавна,
Фесенко Галина Григоріївна

«Методологія наукових досліджень»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

для студентів 2 курсу денної і заочної форми навчання
освітнього-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальностей “Менеджмент
організацій міського господарства”, “Менеджмент організацій міського
самоврядування”, “Менеджмент будівельних організацій”, “Менеджмент
будівельних організацій”, “Менеджмент готельного, курортного та
туристичного сервісу”, “Облік і аудит”

Редактор: М.З. Аляб'єв
Комп'ютерне верстання: Ю.П. Степась

План 2009, поз. 279М

Підп. до друку 16.12.2009
Друк на різнографі.
Замовл. №

Формат 60 x 84 1/16
Ум. друк. арк. 1,1
Тираж 50 прим.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №731 від 19.12.2001